

Factsheet Ouderenmishandeling

Factsheet III: Financiële uitbuiting en financieel misbruik van ouderen

Naar schatting zijn ongeveer dertig duizend ouderen jaarlijks het slachtoffer van financieel misbruik of van financiële uitbuiting. Deze factsheet belicht dit verschijnsel. De factsheet behandelt de kenmerken en omstandigheden van de slachtoffers en de motieven van de plegers. Ook is er aandacht voor het signaleren van en het verlenen van hulp bij financieel misbruik.

Financieel misbruik is het ongepast gebruik van de bezittingen van een oudere. Het gaat dan onder meer om pinpasfraude, gedwongen testamentwijziging of hypotheekopname, ontvreemding en diefstal van goederen door familieleden of bekenden van zorgafhankelijke ouderen.

Boodschappen

Nicht Janneke van meneer de Vries komt regelmatig tussen de middag een boterhammetje eten. Na het eten doet ze zijn boodschappen. Ze betaalt in de supermarkt met zijn bankpasje. Dat lijkt goed te gaan. Totdat er brieven bij de heer de Vries op de deurmat vallen over zijn huurachterstand en niet betaalde rekeningen van het gas, licht en water. 'Dat kan niet', denkt meneer de Vries: 'Mijn rekeningen worden allemaal automatisch afgeschreven'. Het blijkt dus wel te kunnen, want zijn nicht heeft met de bankpas zijn rekening leeg geplunderd. Nu krijgt hij de deurwaarder op bezoek en is Janneke met de Noorderzon vertrokken.

Er zijn verschillende vormen van financiële uitbuiting:

- wegnemen van geld, sieraden en goederen
- verkoop van eigendommen
- misbruik van machtigingen
- koop op naam van slachtoffer
- gedwongen testamentwijziging of wilsbeschikking
- financieel kort houden
- misbruik van rekeningen

Veel meer vrouwen dan mannen zijn het slachtoffer van financieel misbruik. Van alle slachtoffers is 80% een vrouw. Andere kenmerken van slachtoffers zijn: alleenwonend en veelal 80-plusser. Daarnaast kunnen onwetendheid en allerlei beperkingen het risico vergroten om slachtoffer te worden van financiële uitbuiting.

- **Onwetendheid:** Veel oudere mensen hebben de slag naar het digitale tijdperk niet gemaakt en laten hun financiële en administratieve zaken over aan een familielid. Het bankfiliaal om de hoek is er niet meer en

1.0 Inleiding

2.0 Vormen van financiële uitbuiting

3.0 Kenmerken van de slachtoffers

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

[mantelzorg](#)

[kwetsbare groepen](#)

[vrijwillige inzet](#)

[huiselijk en seksueel geweld](#)

[leefbaarheid](#)

4.0 Slachtoffers en hun omstandigheden

ze zijn niet bekend met nieuwe betaalwijzen. Vaak ook is er binnen een partnerrelatie een taakverdeling geweest, waarbij een van de partners de geldzaken behartigt. Na overlijden blijft de overgebleven partner in onwetendheid of onbekendheid achter en neemt een familielid – meestal zoon of dochter – deze taak op zich. Een zaak van vertrouwen, zo veronderstelt men.

- **Fysieke beperkingen:** Allerlei lichamelijke beperkingen kunnen een reden zijn waarom ouderen hun financiële belangen door iemand anders laat behartigen. Meestal zijn dit beperkingen in het horen, het zien en in de mobiliteit.
- **Sociale beperkingen:** Slachtoffers van financiële uitbuiting hebben vaak een klein sociaal netwerk en weinig contacten buitenshuis. Vaak speelt mee dat ze nog rouwen over het verlies van hun partner, waarbij depressieve gevoelens invloed hebben op het verlangen naar contacten buitenshuis.
- **Mentale beperkingen:** Ouderen met dementie of lijden aan de gevolgen van een hersenbloeding lopen grotere kans om financieel uitgebuit te worden.

Naast de kenmerken die hierboven staan, kunnen er ook financiële en sociale omstandigheden zijn die de kans op financieel misbruik vergroten.

- **Financiële omstandigheden:** Een oudere met een inkomen boven het bestaansminimum en die daarvan een kleine reserve heeft opgebouwd, loopt een groter risico, maar sommige plegers weten zelfs van een kale kip nog te plukken. Ook kunnen bezittingen hiertoe aanleiding geven zoals sieraden, duur bestek en serviesgoed, schilderijen of een verzameling van munten, klederdrachtpoppen, postzegels en boeken. Datzelfde geldt voor middelen zoals spaargeld, aandelen en obligaties. Het bezit van onroerend goed zoals een eigen huis of een tweede huis kan aanleiding geven om de oudere te dwingen hierop een hypotheek te nemen.
- **Sociale omstandigheden:** Er zijn harmonieuze en conflictrijke families. Misbruik is mede afhankelijk van hoe familieleden met elkaar omgaan en tot elkaar staan. Er zijn kinderen die menen dat ze in hun leven tekort zijn gedaan of achter zijn gesteld. Geld en goederen kunnen een belangrijke bron van ruzies en familieconflicten vormen. Soms is er al onderlinge onenigheid die versterkt wordt door (vermeende) aanspraken. Maar andersom kan ook: de familieruzies ontstaan dan juist door de aanspraken. Bij familievetes gebeurt het vaak dat één van de kinderen een centrale rol gaat spelen en de overige familieleden buiten spel zet met als risico: financieel misbruik van de oudere.

5.0 Plegers en hun motieven

Er zijn vijf categorieën plegers:

- gezinsleden,
- familieleden,
- buren en kennissen,
- beroepskrachten en vrijwilligers
- plotselinge nieuwe 'vrienden'.

Globaal gezien hebben plegers drie soorten motieven om een oudere financieel te misbruiken. Bij het eerste motief verkeert de pleger in financiële nood en ziet dan een uitweg door een greep in de kas van de oudere te doen. Bij het tweede motief is er sprake van hebzucht. Het derde motief heet vermeend recht op aanspraak. In dat geval meent de pleger dat hij/zij recht heeft op datgene wat hij/zij wegneemt.

Boze buurman?

De heer Jacobs heeft de ziekte van Alzheimer. Zijn buurman let op hem. Meneer Jacobs had vroeger een goede baan en heeft veel antieke bezittingen. Hij heeft één dochter, waarmee de relatie niet geweldig is. De dochter is gescheiden en ze heeft twee zonen. Eén van de kleinzonen, Frits, komt af en toe bij zijn grootvader op bezoek. Frits merkt dat het interieur van opa aan het veranderen is en vertelt dat aan zijn vader. Het zilveren bestek is vervangen door een goedkoop soort. De Perzische tapijten zijn vervangen door synthetisch karpel. Voor enkele negentiende-eeuwse schilderijen hangen nu amateurschetsen in de plaats. Het vermoeden rijst dat de buurman steeds spullen verwisselt en de kostbaarheden verpatst. Het is evenwel moeilijk om dit vermoeden hard te maken.

6.0 Vier gradaties van machtsmisbruik: een glijdende schaal

Financieel misbruik van zorgafhankelijke ouderen vindt in allerlei gradaties plaats. Allereerst is er de zogenaamde 'welwillende invloed', waarbij de oudere in een richting gestuurd wordt om financiële handelingen te verrichten waar hij/zij niet zelf achter staat. De oudere is niet in staat om tegenwicht te bieden. Daarnaast kunnen ouderen gedwongen worden om geld en goederen af te staan. Dit gaat meestal gepaard met fysieke of psychische dreigingen. Hieronder vallen ook de dwang om een testament of hypotheek te veranderen ten gunste van de pleger. De volgende gradatie betreft allerhande frauduleuze handelingen zoals misbruik maken van de pinpas, innen van geld (belasting, toeslagen), misbruik van machtigingen en betalen van eigen rekeningen van het geld van de oudere. De laatste gradatie is diefstal en ontvreemding van geld en goederen en ook de verkoop hiervan.

Oh, ze is zo lief!

De laatste tijd kreeg mevrouw De Graaf veel bezoek van haar nichtje Charlotte. Tegen iedereen die het maar horen wilde, vertelde mevrouw De Graaf dat Charlotte zo lief voor haar is. Na overlijden merkt de testamentair executeur dat Charlotte haar tante voor een kleine € 90.000 heeft benadeeld en ervoor gezorgd heeft dat ze in tantes testament voor € 50.000 is opgenomen vlak voordat tante naar een psychogeriatrisch verpleeghuis verhuisde.

7.0 Er niet over willen / kunnen praten

De meeste ouderen die financieel worden misbruikt, praten er niet over. Daar zijn verschillende redenen voor: ze weten niet dat het gebeurt of ze willen er niet over praten.

- **Weten:** Ouderen met dementie; ouderen die een hersenbloeding hebben gehad of ouderen die bedlegerig zijn, weten soms niet dat er sprake is van uitbuiting. Ze hebben mentaal niet het vermogen meer of ze komen niet of nauwelijks hun bed uit, waardoor ze er geen beseft van hebben. Maar soms doen plegers het zo stiekem dat het niet eens opvalt. Het komt ook vaak voor dat de zorgafhankelijke ouderen zijn financieel beheer heeft overgedragen en er dan geen weet van heeft dat hij geplukt wordt. Oudere slachtoffers zijn er niet altijd toe in staat om het financieel misbruik te stoppen. Afhankelijkheid speelt daar zeker een rol bij, maar ook geestelijke onbekwaamheid kan maken dat het slachtoffer dat niet kan. Ook kennen veel slachtoffers niet de weg naar hulpverleners of bemiddelaars.
- **Willen:** Als een oudere beseft dat er financieel misbruik van hem/haar wordt gemaakt, hoeft dat nog niet te betekenen dat hij/zij er werk van wil maken. Er zijn allerlei redenen die hem/haar hiervan kan weerhouden. Allereerst kan het slachtoffer het handelen van de pleger *vergoelijken*: 'Hij heeft het momenteel niet makkelijk. Net gescheiden en veel schulden'. Daarnaast kan *schaamte* een rol spelen. Het liefst houdt men het beeld in stand van de hartelijke dochter die enkele keren per week langs komt om voor moeder te zorgen. Een derde reden kan zijn dat het slachtoffer bang is voor de *gevolgen* van aangifte of melding. Een gevolg kan zijn dat de hulp en ondersteuning wegvalt, waarvan de oudere afhankelijk is en noodgedwongen naar een verzorging- of verpleeghuis moet. Nog een ander gevolg kan zijn dat er grote ruzie binnen de familiegelederen ontstaat. Een vierde reden om er niets mee te doen kan *zelfbescherming zijn*, omdat men bang is dat een melding de dreiging en de druk van de pleger op het slachtoffer kan vergroten. Een laatste reden kan zijn dat het slachtoffer er zich bij neerlegt met gedachten zoals 'Gedane zaken nemen geen keer', 'Ik krijg er mijn geld of spulletjes toch niet mee terug' of 'Weg is weg'.

8.0 Signalen van uitbuiting

Er zijn verschillende signalen die kunnen wijzen op financiële uitbuiting:

- betaalachterstand: huur, energie, rekeningen
- geldgebrek
- weigeren informatie te geven over financiële omstandigheden
- ontbreken van geld en/of goederen
- onverklaarbare geldopnames of kosten
- verdwijnen van waardevolle spullen
- afgesloten van gas en elektra
- brieven van incassobureaus

9.0 Wat kunnen hulpverleners doen?

10.0 Meer informatie

Colofon

Deze informatie kan worden gebruikt voor beleidsnota's, artikelen, toespraken en scripties. Citeren, mits met bronvermelding, is toegestaan.

Bron: Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling Oktober 2007

Herziene uitgave MOVISIE mei 2009

Hulp- en zorgverleners komen veel bij ouderen over de vloer. Zij bevinden zich daardoor in een uitstekende positie om financieel misbruik te signaleren. Er is immers een vertrouwensband aanwezig en ze hebben het vermogen om goede inschattingen te maken. Dat begint doorgaans met een niet pluis gevoel, dat aanleiding kan geven om de omstandigheden beter te verkennen en hierover met collega's en leidinggevenden te spreken.

Stappen

- De eerste stap in de aanpak tegen financiële uitbuiting is preventie in de vorm van voorlichting en informatieverstrekking.
- De tweede stap is een onderzoek naar de omstandigheden en het zoeken naar feiten, die kunnen leiden tot bewijsvoering.
- De derde stap is aanpakken en dat kan op verschillende manieren. Zo kan er een melding gedaan worden bij een advies- of meldpunt (zie voor overzicht van meldpunten in Nederland: www.movisie.nl/ouderenmishandeling en ga naar 'Meldpunten ouderenmishandeling') of bij een hulpverlener die in dit soort gevallen gespecialiseerd is.

Bij vormen van financiële uitbuiting kan naast een melding ook aangifte gedaan worden bij de politie. Er kan een civiel rechtelijke procedure gestart worden. Een andere manier is bij de kantonrechter te vragen om een bewindvoerder die de financiële en administratieve belangen gaat behartigen van de oudere. Het is ook mogelijk om een mediator in te schakelen of een hulpverlener die een familieberaad dan wel een familieconferentie organiseert.

Een keuze voor één van deze manieren hangt af van de omstandigheden en vragen zoals: 'Helpt deze stap of maakt het meer kapot dan wenselijk is?' of 'Wat levert deze stap op?'

Meer informatie over ouderenmishandeling is te vinden op de website van MOVISIE: www.movisie.nl/ouderenmishandeling